

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 7 februari 1928 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående beredande av rätt för kvinnor att söka och innehava klockarbefattning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 314, vilken behandlats av första lagutskottet, har fru *Östlund m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att kvinnor måtte erhålla rätt att söka och innehava klockarbefattning och för riksdagen därom framlägga förslag.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin ifrågasvarande hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

I de svenska landskapslagarnas kyrkobalkar förutsattes, att för varje församling eller kyrka jämte prästen skulle vara anställd en befattningshavare med uppgift företrädesvis att under prästen hava närmaste vård och tillsyn över kyrkan och dess lösa egendom, särskilt kyrkans skrud, dopfont och ringklockor, hava nycklarna till kyrkan, sörja för ringningen samt i övrigt vara prästen behjälplig i hans ämbete, t. ex. med bärande av bok och stola (kappa) i socknen o. d. Då sörjandet för ringningen av klockorna utgjorde ett av hans väsentligaste åligganden, kallades han *klockare*. Den ställning, klockaren under katolska tiden åtminstone på landsbygden intog, får i det hela anses hava varit en kyrkotjänares. Någon uppgift för honom beträffande sången i kyrkan synes ej hava varit avsedd. Denna sköttes och leddes av prästerskapet självt, i större församlingar genom särskilda korpräster. Vid domkyrkorna ålåg ledningen av kyrkokörerna och undervisningen i sång i regel en prästman, kallad *kantor*.

Vid reformationen ansågs klockaren fortfarande behövlig för de sysslor, han dessförinnan haft. Han skulle nu leda menighetens kyrkosång. Med det intresse, kyrkan hade för undervisningens befrämjande, fick klockaren också efter hand sig uppdraget att undervisa och lära ungdomen i socknen att läsa och skriva. Klockarens skyldighet härutinnan stadfästes genom 1686 års kyrkolag, som i korthet redogjorde för klockarens äldre åligganden, vilka i det hela bibehölls, sådana de efter hand utvecklats.

I kyrkolagen vore stadgandena angående klockare av följande lydelse:
 11 kap. 8 §. När Herrens nattvard skall begås, måste kyrkovärden eller
 Bihang till riksdagens protokoll 1928. 9 saml. 1 avd. 2 häft. (Nr 3.)

*Klockar-
institutionen
m. m.*

klockaren frambära så många oblater och så mycket vin, som behöves, vilket sättes på altaret, förrän instiftelseorden och Fader Vår däröver läsas.

24 kap. 11 §. Föräldrarna måste troligen förmanas att låta sina barn i deras kristendomsstycken väl och fliteligen underrättas; och de, som den omsorgen i församlingen åligger vare sig kapellan eller klockare, tillhållas med flit att driva barnaläran och undervisa barnen att läsa i bok.

24 kap. 31 §. Klockaren skall — — — av kyrkoherden och församlingen väljas, men icke utan löftesmän antagas. Han skall vara ärlig, trogen och flitig, boklärd och kunna sjunga och skriva, så att han däruti kan undervisa församlingens ungdom.

24 kap. 32 §. Han skall ock vara kyrkan trogen och kyrkoherden och församlingen lydig, sörja för ringningen och klämtningen, på behöriga tider ställa timklockorna samt taga allt det i noga akt och förvar, som honom i händer antvardas och förtros. Desslikes skall han vara prästerna vid gudstjänsten, skriftermålen och, när det befallas, uti sockenbud samt annan kyrkotjänst vid handen; men ingalunda genom någon kyrkoherdens enskilda tjänst besväras, hindras eller avhållas ifrån den plikt honom åligger, med all flit och trohet att driva barnaläran. Han skall ock bära kapitlets, prostens och kyrkoherdens brev till prosten, när de honom tillhandakomma, till nästa klockare och, där sådant försummas, till skadan, som därav timar, svara. I det övriga, vad hans ämbete angår, så rättar han sig efter den förordning, som biskopen och konsistorium honom föreskriva.

24 kap. 33 §. Är klockaren oduglig, lat, vårdslös och genvördig emot kyrkoherden eller församlingen och vill sig första resan på pastors enskilda och andra resan på hans uti kappellanens eller kyrkans föreständares närvaro allvarsamma dock beskedliga förmaning intet rätta låta; då sättes kyrkoherden med församlingens råd honom ifrån ämbetet, och en annan tages i hans ställe; men där kyrkoherden gör klockaren något för när, då söke denne prosten, och där han ej nöjes med hans utslag, skall biskopen dem åtskilja.

26 kap. 1 §. Vid varje domkyrka skall en skicklig syssloman förordnas, som — — — penningar etc. Men det som dagligen brukas, gives klockaren under händer, vilken jämte sysslomannen ärligen, eller så ofta det behöves, skall sig värda låta, att ingenting må av mal, mögel och vanskötsel fördärvas, så ock därhos tillse, att kalken och patenen alltid hållas väl rena, såväl som allt annat som tarvas och behöves.

Det torde här böra anmärkas, att ledningen av kyrkosången icke nämndes särskilt bland klockarens åligganden. Dock vill det synas, som om de praktiska göromålen skulle stå tillbaka för klockarens ideella uppgifter, och klockaren räknades enligt kyrkolagen bland kyrkans ämbetsmän. Emellertid blev klockaren, huvudsakligen i följd av utfärdandet jämlikt 24 kap. 32 § kyrkolagen av föreskrifter för klockare, försatt i ställning av kyrkobetjänt eller dylikt. Utöver vad kyrkolagen stadgade upptogos i domkapitlens s. k. klockare- eller stiftsstadgar, bland annat, följande åligganden, nämligen: att utföra psalmsång vid begravningar; värda kyrkan och dess lösa egendom; övervaka ordningen på kyrkogården angående grävning o. d.; hålla kyrkans böcker och handlingar i ordning; mottaga, framlägga och förvara publika handlingar; utskriya kungörelser angående gudstjänsten; uppbära och anteckna en del inkomster till kyrkan; hava tillsyn över, att kyrkvaktare, dödgrävare, ringare etc., där sådana finnas, rätteligen fullgöra sina

skyldigheter; värda kyrkans minnesmärken; se till, att kyrkan blir belyst; medfölja pastor på husförhör o. s. v.

Utvecklingen har medfört åtskilliga förändringar i klockarens ställning och åligganden. Den egentliga barnundervisningen får, till följd av folkskoleväsendets utveckling, ej numera anses ingå i klockarens uppgift, och sökande till enbart klockarbefattning behöver ej vidare styrka boklärdom. Likaså torde undervisningsplikten i sång hava upphört. Dessa klockarens uppgifter hava överflyttats på andra befattningshavare, och så är ock fallet beträffande de flesta övriga uppgifter, vilka övertagits av kyrkvaktare, dödgrävare och ringare. Klockares brevbäringsskyldighet har upphävts, icke heller tillämpas stadgandet, att klockaren skall vara prästerna »vid handen» uti sockenbud o. d. Vid mässfall skall klockaren avkunna lysning till äkten-skap. I städerna är klockaren ofta skrivbiträde på pastorsexpeditionerna.

För tillsättning av klockartjänst gäller numera i huvudsak, enligt lagen den 6 april 1894 och Kungl. Maj:ts stadga den 4 maj samma år, att kyrkorådet bland de sökande uppför tre på förslag samt att församlingen väljer klockaren enligt de grunder, som för rösträtt vid kyrkostämma i allmänhet äro bestämda. Redan från början av folkskoleväsendets omdanande blevo i åtskilliga församlingar skolläro- och klockartjänsterna förenade, och hava församlingarna sedan i allt större utsträckning begagnat sig av denna anordning. Om löner för klockarsysslor stadgas i huvudsak i förordningen den 2 november 1883 angående allmänt ordnande av klockarnes löneinkomster.

Efter hand som förhållandena beträffande sången och musiken i kyrkorna väsentligen förändrades, särskilt sedan orglar alltmer kommit i bruk, och då klockarna i regel icke kunde traktera orgeln, tjänstgjorde särskilda *organister*, om vilka redan i 1686 års kyrkolag stadgades, att de skulle väljas av kyrkoherden och församlingen; vid domkyrkorna borde tillsättningen ske med såväl konsistorii som församlingens och kyrkoherdens minne. Ehuru inrättande av organistbefattning ej är i lag föreskrivet utan ansetts beroende av församlingens beslut, hava efter hand organister eller åtminstone orgel-spelare anställts vid flertalet kyrkor, som hava orgel eller orgelharmonium, varvid församlingarna sökt i allt större utsträckning förena denna syssla med klockarbefattning.

I och för sig medförde anställandet av en organist vid sidan av klockaren ej någon förändring i den senares skyldighet att leda kyrkosången, men synes dock efter hand, då organisterna voro mera musikaliskt utbildade än klockarna, ledningen av sången, åtminstone vid de tillfällen då orgel användes, alltmera hava övergått på organisten, vilket även fått sitt uttryck i ett flertal av nu gällande stiftsstadgar. Endast i vissa större städer hade, i anslutning till den gamla skolkantorsinstitutionen, för ledningen av sången särskilda personer anställts, benämnda kantorer (kyrkosångare). Sedermera synes emellertid den uppfattning alltmera hava gjort sig gällande, att ledningen av kyrkosången ej utan vidare inginge i klockar- eller organistbefattningen, utan att *särskild kyrkosångarbefattning* borde inrättas, som dock kunde

vara och i regel jämväl blivit förenad med klockar- och organistbefattningarna eller endera av dessa.

*Kvinnas be-
hörighet till
klockar-
befattning.*

Klockar- och organisttjänsterna kunde tidigare innehavas allenast av män. Då genom kungörelsen den 21 oktober 1859 förordnades, att vad i folkskolestadgan funnes föreskrivet i avseende å lärare vid folkskolorna, även skulle äga tillämpning på kvinna, gjordes undantag för vad som vore stadgat angående förening av folkskolläro- och klockartjänst, och upptages motsvarande stadgande i § 34 av gällande folkskolestadga. Genom kungörelsen den 8 mars 1861 föreskrefs emellertid, att till förestående av organistbefattning, där denna ej vore med klockarsyssla förenad, vederbörande ägde att antaga kvinna, som fullgjort, vad författningarna i övrigt stadgade för kompetens till sådan befattning, och har i senare tid Kungl. Maj:t i ett stort antal fall i dispensväg medgivit kvinna att söka klockarbefattning.

*Äldre
fristående
förslag.*

Frågan om kvinnas behörighet att utan dispens söka och innehava klockarbefattning var under mitten och slutet av 1800-talet särskilda gånger föremål för riksdagens prövning.

1859—60 års
riksdag.

Vid 1859—60 års riksdag förelågo tre särskilda motioner därom, att kvinna måtte kunna förordnas till bestridande av vissa för henne passande tjänstbefattningar, däribland klockar- och organistbefattningar. I sitt i anledning av motionerna avgivna betänkande, nr 147, anförde allmänna besvär- och ekonomiutskottet, bland annat, att i betraktande av de särskilda olikartade förrättningar, som ålåge klockare, utskottet ej ansåge skäl att förorda kvinnors antagande till dylika befattningar; varemot, i utskottets tanke, kvinnor skulle med fördel kunna användas till bestridande av organisttjänster. I enlighet med utskottets hemställan anhöllo rikets ständer i skrivelse den 15 oktober 1860, nr 166, det Kungl. Maj:t täcktes i nåder utfärda en författning, varigenom kvinna berättigades varda antagen att förestå organistbefattning, där denna icke vore förenad med klockarsyssla, såvida betyg förededdes om erforderlig skicklighet för bestridande av ifrågavarande befattning. I anledning av denna skrivelse utfärdades den förut omförmälda kungörelsen den 8 mars 1861.

1885 års
riksdag.

Vid 1885 års riksdag föreslogs uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 96, att riksdagen ville i skrivelse anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga nödiga åtgärder för beredande av rättighet för kvinna att innehava klockartjänst. Andra kammarens första tillfälliga utskott hemställde i utlåtande, nr 7, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och då utskottets hemställan bifölls av andra kammaren, hade frågan alltså förfallit.

1892 års
riksdag.

I en något vidgad form upptogs berörda fråga i en inom andra kammaren vid 1892 års riksdag väckt motion, nr 98, i vilken hemställdes, att riksdagen måtte besluta, *dels* att kvinna, vilken fullgjort vad författningarna för kompetens till sådan befattning i övrigt stadgade, måtte söka och innehava: a) klockartjänst; b) kyrkosångarbefattning; *dels* att folkskolestadgans § 34 samt kungl. kungörelsen den 8 mars 1861 erhöles sådan förändrad

lydelse, att hinder ej finnes för folkskolelärarinna eller för kvinnlig organist att söka och innehava klockar- och kyrkosångarbefattningar. I utlåtande, nr 17, hemställde lagutskottet, att riksdagen, i anledning av motionen, måtte i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till bestämmelse, att kvinna måtte lika med man söka och innehava klockarbefattning. Vid utskottets utlåtande reserverade sig åtskilliga ledamöter, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka bifall till motionen. Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren men avslögs av första kammaren, i följd varav frågan änyo förfallit.

Frågan om kvinnas behörighet till klockarbefattning gjordes vidare till föremål för en vid 1910 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 155, i anledning varav riksdagen, efter lagutskottets i utlåtande, nr 9, därom gjorda hemställan, i skrivelse den 11 mars 1910, nr 29, anhöll, det Kungl. Maj:t täcktes låta för riksdagen framlägga förslag till bestämmelse, att kvinna ägde rätt att lika med man söka och innehava klockarbefattning.

1910 års riksdag.

Förevarande spørsmål har jämväl kommit under behandling vid utredning av frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen och i samband därmed angående organist- och kyrkosångarbefattningarna, vilken fråga sedan lång tid tillbaka varit föremål för utredning.

Förslag i samband med kantorsfrågan.

Den 31 januari 1908 avgåvo särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga betänkande angående klockarinstitutionen m. m. och föreslogo därvid, att i stället för klockare skulle i församlingarna anställas kantorer samt att, där orgel finnes, skulle anställas jämväl organist. I och med kantorsinstitutionens införande skulle kyrkosångarbefattningarna av sig själva upphöra att finnas till. Kantorns huvudsakliga uppgift skulle nämligen bliva att leda och lyfta kyrkosången samt att åt församlingens ungdom lämna sångundervisning. Men vidare skulle kantorn utföra vissa göromål av icke kyrkomusikalisk art, som förut ålegat klockaren och icke ansetts kunna överflyttas på kyrkobetjäningen. I ett förslag till stadga för organister och kantorer upptogo de sakkunniga i Kap. I § 3 bestämmelse därom, att kvinna vore behörig att innehava så väl organist- som kantorstjänst.

1908 års sakkunnigbetänkande.

Sedan hovrättsrådet K. J. Ekman i egenskap av sakkunnig inom ecklesiastikdepartementet för frågans fortsatta beredning, särskilt vad anginge vissa med klockarinstitutionen förenade löneförmåner, den 7 januari 1915 avgivit en promemoria i ämnet, tillkallades nya sakkunniga, vilka den 19 maj 1915 till Kungl. Maj:t överlämnade av motiv åtföljda förslag dels till lag angående kantorer, dels till grunder för statsbidrag till kantorers avlönande. De sakkunniga anslöto sig till uppfattningen, att klockarinstitutionen borde bibehållas, dock väsentligen reformerad. Därvid skulle emellertid, för undvikande av ett stort antal befattningshavare, klockar-, kyrkosångar- och organistbefattningarna, med undantag för vissa större stadsförsamlingar, gemensamt innehavas av en befattningshavare, benämnd kantor, som jäm-

1915 års sakkunnigbetänkande m. m.

väl skulle hava till åliggande att lämna biträde å pastorsexpeditionen, för vilket ändamål under vissa förutsättningar statsbidrag skulle utgå. I 13 § 2 mom. av förslaget till lag angående kantorer upptogs stadgande därom, att kvinna vore behörig att erhålla kantorstjänst. Enligt 3 § 7:o i de sakkunnigas förslag skulle det emellertid åligga kantor att vid mässfall leda församlingens gudstjänstfirande. Då en dylik uppgift icke lämpligen syntes kunna utföras av kvinna, hade detta stadgande begränsats till det fall, att manlig kantor tjänstgjorde.

Över de sakkunnigas betänkande avgåvos yttranden av myndigheter m. fl., ur vilka yttranden följande uttalanden må hämtas såsom berörande den nu föreliggande frågan.

Domkapitlet i Västerås fann starka betänkligheter tala mot anställande av kvinna i ifrågasvarande förenade tjänster.

Domkapitlet i Göteborg utlät sig: Att i lag fastslå kvinnas behörighet till erhållande av klockartjänst syntes icke välbetänkt. Visserligen vore hon redan nu behörig att antagas till organist. Men till sådan tjänst torde hon vara vida mera passande än till bestridande av de sysslor, som tillhörde den egentliga klockartjänsten. Vore sistnämnda tjänst förenad med organist- och kantorsbefattning, borde rätt att söka sådan syssla fortfarande av Kungl. Maj:t i dispensväg beviljas med den inskränkning, som hittills varit vanlig, nämligen att sagda rätt endast skulle gälla beträffande viss församling, visst pastorat eller visst stift.

Domkapitlet i Härnösand yttrade: Då enligt förslaget kantorsbefattningarna såväl ur ekonomisk som kyrkligt-organisatorisk synpunkt finge en helt annan ställning än hittills, vore det icke välbetänkt att utom i enstaka fall, som Kungl. Maj:t kunde medgiva i dispensväg, tillerkänna kvinna, särskilt gift kvinna, behörighet till kantorstjänst. Hänvisningen till den genom 1861 års kungörelse kvinna medgivna rätten att antagas till organist vore fullkomligt missvisande. Det läge intet för vår uppfattning stötande eller olämpligt uti, att en kvinna vid gudstjänsten handhade orgelspelningen. Men helt annorlunda bleve det, om hon skulle framträda och avkunna lysningar m. m. De sakkunniga själva hade i detta fall måst lämna den icke oviktiga frågan öppen, huru med ledningen av gudstjänst skulle förfaras vid förfall för pastor.

Allmänna svenska prästföreningen anförde: Efter förslaget skulle kvinna vara behörig att erhålla kantorstjänst. Där kvinna valts, skulle inskränkning i hennes tjänstgöring ske så till vida, att hon icke skulle vid mässfall leda församlingens gudstjänst. Vilken, som vid dylika tillfällen skulle utföra detta, nämndes icke. De sakkunniga syntes hava ansett, att, då kvinna vore behörig att vara organist, hon också borde få bliva kantor. Kantorsbefattningen inneslöte dock en mängd göromål, som ställde dess innehavare i relation till församlingen på ett annat sätt än enbart organisttjänsten. Det kunde ifrågasättas, om kvinna vore lämplig att inöva och leda kyrkokör, utöva uppsikt över kyrkobetjäningen m. m. Men toges jämväl dessa uppgifter från den kvinnliga kantorn, syntes så väsentliga inskränkningar ske i hennes tjänstgöring, att pastor och församling icke kunde vara fullt betjänade av en kvinnlig kantor. Mången gång kunde för en gift kvinna uppstå hinder att fullgöra tjänsten, och vikarie vore ej lätt i hast anskaffa. Om kvinna skulle få söka och innehåva kantorsbefattning, syntes böra av Konungen avgöras efter ansökan i varje särskilt fall.

Sweriges allmänna organist- och kantorsförening ansåg momentet böra er- hålla den lydelse, att kvinna vore behörig erhålla kantorstjänst först efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall beviljad dispens.

Statskontoret framhöll, att stadgandet borde lyda: »Kantorstjänst kan inne- havas av kvinna.»

Genom beslut den 1 oktober 1915 uppdrog Kungl. Maj:t åt regerings- rådet Gabriel Thulin att inom ecklesiastikdepartementet biträda vid utarbe- tande av förslag till ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen. Med en i september 1919 dagtecknad skrivelse överlämnade Thulin till chefen för ecklesiastikdepartementet *dels* en utredning angående klockar-, organist- och kantors(kyrkosångar)befattningarna, innefattande historisk-sta- tistisk översikt, förslag till klockarinstitutionens omreglering samt riktlinjer för ny lagstiftning ävensom tabellbilagor, i vilka, bland annat, ingick en redogörelse för samtliga klockare eller organister anslagna boställen och jordar, *dels ock* förslag till lag angående kantorer jämte därmed samman- hängande författningsförslag.

På grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 31 oktober 1919 tillkallade sedermera chefen för ecklesiastikdepartementet ytterligare fyra sakkunniga att inom ecklesiastikdepartementet under Thulins ordförandeskap biträda med fortsatt utredning rörande klockarinstitutionen. De sakkunniga avläm- nade ett den 6 mars 1920 dagtecknat betänkande, innehållande, bland annat, av motiv åtföljda förslag till lag angående kantorer, till lag angående mäss- fallsgudstjänst samt till lag angående anställande i vissa fall av kyrkoskri- vare å pastorsexpeditionerna. De sakkunnigas förslag, som i huvudsak anslöt sig till de av Thulin utarbetade riktlinjerna för ny lagstiftning i ämnet, var byggt huvudsakligen på följande grunder:

I stället för de nuvarande klockar-, organist- och kyrkosångarbefattningarna skulle inrättas kantorsbefattningar. Kantor tillades egenskap av kyrklig tjänsteman. Kantorsbefattningarna voro av två huvudslag: kantorsbefatt- ning, som var avsedd att utgöra befattningshavarens huvudsakliga verksam- het (*självständig kantorsbefattning*), och kantorsbefattning, som var avsedd att för befattningshavaren utgöra en bisyssla (*kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring*). Kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring var av *högre* eller *lägre grad*. Hade kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring i viss före- skriven ordning förenats med folkskollärartjänst, benämndes den *skolkantors- befattning*. I förslaget till lag angående kantorer angåvos de allmänna huvud- grunderna för kantors tjänstäligganden. De närmare bestämmelserna an- gående dessa åligganden skulle meddelas i en särskild stadga angående kantorer, som Kungl. Maj:t skulle äga utfärda i administrativ väg. Den särskilda stadgan, vartill de sakkunniga avgivit förslag, skulle jämväl inne- hålla bestämmelser angående behörighetsvillkor samt tillsättning, tjänst- ledighet, avsked och ansvar för fel i tjänsten. Kantors tjänstäligganden voro dels av kyrkomusikalisk, dels av icke kyrkomusikalisk art. Huvud- vikten låg dock å de kyrkomusikaliska göromålen. Bland göromål av icke kyrkomusikalisk art hade för innehavare av självständig kantorsbefattning

Regerings- rådet Thulins utredning.

1920 års sakkunnig- betänkande.

upptagits att i viss utsträckning biträda å pastorsexpeditionen, där sådant biträde erfordrades. Beträffande kvinnas behörighet till kantorsbefattning innehöll 33 § av förslaget till lag angående kantorer följande stadgande: »Kantorsbefattning må sökas även av kvinna, kantorsdistriktet obetaget att beträffande kantorsbefattning, som ej är skolkantorsbefattning, vid befattningens ledigförklarande bestämma, att befattningen må sökas endast av man; ägande kantorsdistriktet därvid jämväl bestämma, att befattningen må sökas av kvinna endast såvida hon är ogift, samt att, om till befattningen utses ogift kvinna, hon skall vara skyldig frånträda befattningen, såvida hon ingår i gifte.» Detta stadgande kompletterades av en bestämmelse i § 4 av förslaget till stadga angående kantorer så lydande: »Befinnes, där kantorsbefattning innehaves av kvinna, efter kyrkorådets prövning, att vissa göromål, som eljest åligga kantor, icke lämpligen böra av kvinnlig kantor utföras, skall hon vara skyldig att på egen bekostnad och under sitt ansvar låta dem verkställas genom person, som av kyrkorådet godkännes.»

I större kantorsdistrikt skulle, jämte kantorsbefattning, få inrättas antingen särskild befattning för orgelspelningen och vad därmed sammanhängande (*organistbefattning*) eller särskild befattning för den icke kyrkomusikaliska delen av kantors verksamhet (*klockar- eller kyrkofogdebefattning*) eller ock båda dessa särskilda befattningar. Bland göromålen för innehavare av klockar- eller kyrkofogdebefattning låg huvudvikten vid biträde å pastors expeditionen, som denne befattningshavare var skyldig lämna.

Förslaget till lag angående mässfallsgudstjänst innebar, att domkapitlet ägde uppdraga åt kantor, klockare (kyrkofogde) eller annan person, som funnes därtill lämplig, att, där å sön- eller helgdag prästen av sjukdom eller annat hinder var urständssatt att fullgöra sin tjänst i kyrkan, leda församlingens gudstjänstfirande medelst psalmsång, läsning och bön i enlighet med de närmare anvisningar, som av domkapitlet meddelades.

Enligt förslaget till lag angående anställande i vissa fall av kyrkoskrivare å pastorsexpeditionerna skulle det åligga vederbörande församling att till kyrkorådets förfogande ställa erforderliga medel för avlöning av *kyrkoskrivare* under tid, då sådant biträde erfordrades å pastorsexpeditionen. I de fall, då självständig kantorsbefattning eller klockar- eller kyrkofogdebefattning inrättats, hade dock innehavare av dessa befattningar att i första hand biträda vid arbetet å pastorsexpeditionen i den omfattning, som för dem bestämdes.

Ifrågavarande lagförslag anmäldes inför Kungl. Maj:t den 9 april 1920, därvid Kungl. Maj:t beslöt, att lagrådets utlåtande skulle inhämtas över förslagen. Vid avgivande av berörda utlåtande yttrade lagrådet vid 33 § i det remitterade förslaget till lag angående kantorer, att den befogenhet gentemot kvinnlig kantor, vilken enligt § 4 i förslaget till stadga angående kantorer skulle tillkomma kyrkorådet, syntes, om den över huvud skulle införas, vara av den beskaffenhet, att bestämmelsen därom borde inrymmas i lagen. Dess plats vore då i förevarande paragraf.

Då lagrådets utlåtande sedermera den 24 augusti 1920 anmäldes för Kungl. Maj:t, anförde departementschefen bland annat:

»Då den befogenhet gentemot kvinnlig kantor, vilken enligt § 4 i förslaget till stadga angående kantorer skulle tillkomma kyrkorådet, icke synes mig böra i lag eller författning införas, har vad lagrådet vid 33 § erinrat icke föranlett någon ändring i sistnämnda lagrum.

I detta sammanhang föranlåtes jag erinra därom, att jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 maj 1919 sakkunniga tillkallats att inom justitiedepartementet biträda med utredning av frågan om beredande av utsträckt behörighet för kvinnor att vinna tillträde till civil statstjänst. Sedan nämnda utredning slutförts, torde det böra tagas under övervägande, om det icke kan finnas lämpligt, att de bestämmelser, som med anledning av utredningen kunna varda utfärdade för kvinnliga statstjänare, i tillämpliga delar jämväl böra göras gällande för kvinnliga kantorer.»

På hemställan av departementschefen beslöt Kungl. Maj:t förenämnda den 24 augusti 1920 att i skrivelse, nr 13, till kyrkomötet inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände vid skrivelsen fogade förslag till 1) lag om kantorer; 2) lag om mässfallsgudstjänst; samt 3) lag om anställande i vissa fall av kyrkoskrivare å pastorexpeditionerna. I det förstnämnda lagförslaget upptogs under 32 § ett stadgande, lika lydande med ovan återgivna bestämmelse i 1920 års förslag.

I skrivelse den 29 november 1920, nr 50, anmälde kyrkomötet, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av kyrkomötet i oförändrat skick godkännas, att kyrkomötet för sin del antagit förslag till lagar i förevarande ämnen av den lydelse i kyrkomötets skrivelse angåves. Stadgandet i 32 § av förslaget till lag om kantorer lämnades därvid orubbade.

Vid anmälan den 7 januari 1921 i statsråd av kyrkomötets ifrågavarande skrivelse konstaterade föredragande departementschefen, att av vissa skäl förslaget till lag om kyrkoskrivares anställande ej kunde göras till föremål för proposition till riksdagen. På hemställan av departementschefen föreslog sålunda Kungl. Maj:t genom proposition den 7 januari 1921, nr 22, riksdagen att antaga de vid propositionen fogade, av kyrkomötet godkända förslagen till lag om kantorer samt lag om mässfallsgudstjänst.

I sitt i anledning av propositionen avgivna utlåtande, nr 25, anförde första lagutskottet, efter en erinran om de huvudsakliga bestämmelserna angående klockare och organister, bland annat:

»Genom antagandet av nu förevarande lagförslag skulle dessa spridda stadganden upphävas och ersättas av en enhetlig lagstiftning i ämnet. Ett sådant sammanförande av de nu på skilda håll förekommande stadgandena rörande ifrågavarande befattningshavare måste i och för sig anses innebära en fördel. Likaså må erkännas, att dessa stadganden för närvarande äro behäftade med åtskilliga brister, som på en del håll kunna medföra olägenheter. Icke desto mindre anser utskottet det kunna sättas i fråga, om en lagstiftning av den art och omfattning, som i förevarande proposition föreslås, verkligen är påkallad av ett mera allmänt behov, som måste omedelbart tillgodoses. I det stora flertalet kommuner i vårt land torde man nämligen hittills utan större olägenheter hava funnit sig i de

Kantorsfrågan
inför 1921 års
riksdag.

nu rådande förhållandena på ifrågavarande område. Att märka är också, att i de kommuner, där ett livligare intresse för kyrklig sång och musik av en eller annan anledning förefunnits, detta mycket väl har kunnat utvecklas och underhållas utan stöd av en reglerande lagstiftning. Sistnämnda förhållande torde ådagalägga, att kyrkosångens och kyrkomusikens ställning inom kommunerna föga påverkas av lagstiftningen på området samt i stället ytterst är beroende av det intresse hos kommunens medlemmar, som kan förefinnas. Genom lagstiftningsåtgärder torde ett sådant intresse av mera bestående art icke kunna skapas. Då år 1900 det första initiativet togs till de utredningar, som till sist resulterat uti det nu föreliggande lagförslaget, anfördes icke heller önskvärdheten av kyrkosångens och kyrkomusikens höjande som det huvudsakliga skälet för en ändring i de bestående förhållandena på detta område. Ej heller utgick nämnda initiativ från de för kyrkomusikens utveckling närmast ansvariga kommunala och kyrkliga myndigheterna, utan från de för den kyrkliga sången och musiken anställda befattningshavarna själva.

Om utskottet sålunda ställer sig tveksamt redan till frågan, huruvida något allmänt och trängande behov av en lagstiftning sådan som den nu föreslagna verkligen förefinnes, så vågar utskottet bestämt ifrågasätta lämpligheten av vissa av de grunder, på vilka förslaget vilar. Särskilt har utskottet funnit det ägnat att väcka allvarliga betänkligheter, att den nu föreslagna ordningen i vissa avseenden skulle innebära ett enligt utskottets förmenande icke påkallat ingrepp i de kommunala myndigheternas självbestämmningsrätt.»

På därefter närmare anförda skäl hemställde första lagutskottet, att ifrågavarande båda lagförslag icke måtte av riksdagen bifallas. Mot denna utskottets hemställan reserverade sig tvenne av utskottets ledamöter, som ansett, att utskottet bort tillstyrka propositionen, ävensom ytterligare en ledamot utan angivet yrkande.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan och anmälde i skrivelse den 12 april 1921, nr 119, sitt beslut för Kungl. Maj:t.

I anledning av en vid 1925 års kyrkomöte väckt motion anhöll kyrkomötet i skrivelse till Kungl. Maj:t den 26 oktober 1925, nr 15, att det senast av kyrkomötet antagna förslaget till lag om kantorer m. m. snarast möjligt måtte, utan rubbning i de huvudsyften, man därmed avsett att vinna, underkastas en överarbetning i syfte att få undanröjda de hinder, som föranlett, att förslaget ej av riksdagen godkänts. Enligt vad utskottet inhämtat, har kyrkomötets hemställan icke ännu varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Förutnämnda jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 maj 1919 tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om beredande av utsträckt behörighet för kvinnor att vinna tillträde till civil statstjänst (behörighets-sakkunniga) avlämnade den 14 februari 1920 första delen av sitt betänkande, avseende frågan om kvinnors tillträde till fullmaktstjänster och innefattande förslag till erforderliga grundlagsändringar. Förslaget vilade på grundvalen av principiell likställighet mellan män och kvinnor. De sakkunniga behandlade därvid ur allmänna synpunkter frågan om kvinnors tillträde till prästerliga tjänster. I sammanfattningen av betänkandets innehåll uttalades den uppfattning, att genom bestämmelser av kyrkolags natur borde stadgas,

Kantorsfrågan
inför 1925 års
kyrkomöte.

Behörighets-
sakkunnigas
förslag.

dels att kvinna skulle kunna prästvigas och dels att kvinna skulle äga behörighet att innehava prästerlig tjänst, dock med den inskränkning, att kvinnlig präst icke skulle kunna anställas eller förordnas mot vederbörande församlings vilja.

De sakkunnigas omförmälda betänkande lag till grund för Kungl. Maj:ts förslag till 1920 års riksdag om ändrad lydelse av bland annat § 28 regeringsformen, vilket förslag riksdagen antog såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling. Den år 1921 slutligt antagna nya lydelsen av nämnda grundlagsbud anger, att till ämbeten och tjänster, vilka äro av den egenkap att Konungen fullmakter därå utfärdar, må med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts, även kvinnor kunna utnämnas och befordras, dock att kvinna ej må utnämnas till prästerlig tjänst, där ej annorledes blivit bestämt i den ordning, 87 § 2 mom. regeringsformen stadgar.

I andra delen av ifrågavarande betänkande, avlämnad den 27 december 1920, berördes frågan om kvinnors tillträde till prästerliga tjänster endast så till vida, att i den föreslagna lagen innefattande bestämmelser angående kvinnas tillträde till statstjänst en bestämmelse upptogs, enligt vilken eventuella regler angående kvinnas tillträde till prästerlig eller annan kyrklig tjänst förklarades skola meddelas i annan ordning än genom den lag, som skulle hava till ändamål att reglera kvinnas behörighet att innehava statstjänster i allmänhet. I den sedermera utfärdade lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava stats-tjänst och annat allmänt uppdrag blev, i överensstämmelse härmed, frågan om prästerliga eller andra kyrkliga tjänster utbruten till behandling i särskild lagstiftning.

Sistnämnda lagstiftningsfråga har ock gjorts till föremål för särskild utredning uti ett av behörighetssakkunniga jämte ytterligare en sakkunnig person den 24 januari 1923 avgivet betänkande, innefattande utredning och förslag i fråga om kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst. Enligt detta förslag skall i fråga om behörighet att prästvigas och att innehava prästerlig tjänst med vissa angivna undantag kvinna vara likställd med man. I fråga om behörighet att innehava kyrklig tjänst, vilken icke är att hänföra till prästerlig tjänst, skall kvinna, utan inskränkning, vara likställd med man. Angående sistberörda tjänster hava de sakkunniga, bland annat, anfört: Under en lagstiftning, med vilken åsyftades att reglera kvinnas tillträde till prästerlig befattning, syntes böra inbegripas bestämmelser i samma avseende rörande övriga kyrkliga tjänster. Beträffande ifrågavarande till den s. k. kyrkobetjäningen hörande eller i övrigt för biträde åt prästerskapet avsedda befattningar, vilka för närvarande vore endast ofullständigt reglerade genom lagstiftning, borde enligt kommitterades uppfattning likställighet mellan man och kvinna kunna, där den icke redan funnes, genomföras utan särskilda inskränkningar. Särskilt syntes detta gälla, om, på sätt föresloges, kvinna erhöles tillträde till prästämbetet. — Slutligen hava de sakkunniga anmärkt, att det framlagda förslaget till lag innefattande bestämmelser an-

gående kvinnas tillträde till prästerlig och annan kyrklig tjänst, i saknad av bestämmelser rörande gift kvinna, avsåge att genomföra likställighet mellan ogift och gift kvinna. En av de sakkunniga har dock ansett lagstiftning om kvinnas tillträde till prästämbetet böra begränsas till att gälla ogift kvinna; och skulle kvinnlig präst, som trädde i giftermål, därmed anses hava nedlagt det prästerliga ämbetet.

Över behörighetssakkunnigas sistberörda betänkande hava domkapitlen och Stockholms stads konsistorium ävensom Allmänna svenska prästföreningen under senare halvåret 1923 och början av år 1924 inkommit med utlåtanden. Det torde här böra nämnas, att Växjö domkapitel i sitt utlåtande framhållit, att en strävan på vissa håll gjorde sig gällande att skilja folkskolläroarbetsbefattning från klockar- och organisttjänst. De senare tjänsterna skulle, enligt domkapitlets mening, mycket väl kunna skötas av kvinna. Med dessa skulle kanske ock kunna förenas tjänst såsom biträde å pastors-expedition eller i annat församlingsarbete.

Sedan ovanberörda utlåtanden inkommit, har någon åtgärd i ärendet icke vidtagits.

I en vid 1926 års riksdag inom andra kammaren väckt motion nr 36 — av herr Pehrsson i Göteborg — bragtes frågan om kvinnas behörighet till klockarbefattning ånyo under riksdagens prövning. I motionen framfördes enahanda begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t som i den nu förevarande, av fru Östlund m. fl. väckta motionen.

I utlåtande nr 16 lämnade första lagutskottet en redogörelse för klockarinstitutionen samt för behandlingen av frågan om kvinnas behörighet till klockarbefattning, varjämte utskottet meddelade vissa statistiska uppgifter beträffande antalet beviljade och avslagna ansökningar av kvinnor om rätt att söka och innehava klockarbefattning m. m. Härefter anförde utskottet:

»Såsom framgår av den lämnade redogörelsen, är den av motionären väckta frågan alltjämt i olika sammanhang beroende på utredning. Intill dess lösning vunnits av de större frågor, i samband med vilka förevarande spörsmål är under övervägande, lärer frågan om kvinnas behörighet till klockartjänst kunna utan någon mera avsevärd olägenhet vila. Det bör erinras, att enligt kungörelsen den 8 mars 1861 gäller, att till förestående av organistbefattning, där denna ej är med klockarsyssla förenad, vederbörande må äga att antaga kvinna, som fullgjort, vad författningarna i övrigt stadga för kompetens till sådan befattning. Och vidare bliva, såsom den av utskottet lämnade statistiken utvisar, av kvinnor gjorda ansökningar om dispens att söka och innehava klockarbefattning så gott som undantagslöst bifallna av Kungl. Maj:t. Utskottet finner vid nu angivna förhållanden icke skäl att tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte.»

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad en reservation av två av utskottets ledamöter, vilka yrkat bifall till motionen.

Vid frågans behandling i riksdagen stannade kamrarna i olika beslut, i det att första kammaren biföll motionen och andra kammaren utskottets hemställan. Frågan hade alltså förfallit.

Den ovanstående utredningen visar, att någon lagstiftning i förevarande ämne ännu icke kommit till stånd. Efter dispens hava emellertid, såsom nämnts, kvinnor beretts tillträde till ifrågakvarande befattningar. Enligt i omförmälda historisk-statistiska översikt av klockarinstitutionen intagna uppgifter, avseende år 1916, skulle då hava funnits 92 kvinnliga befattningshavare, därav 59 anställda vid folk- eller småskolor. Av dessa bestredo 63, därav 23 oexaminerade, klockar- eller klockar- och organistbefattning. Av återstående 29, som innehade organist- eller organist- och kyrkosångar- eller orgelspelarbefattning, vore 14 oexaminerade. Anledningen till att så stort antal voro oexaminerade har ansetts delvis ligga däri, att åtskilliga allenast såsom vikarier eller eljest mera tillfälligt uppehållit ledig befattning, eller att platsen tillsatts endast som klockar- eller klockar- och orgelspelarbefattning.

Beträffande antalet under de senast förflutna tio åren förekommande dispensansökningarna har utskottet inhämtat följande uppgifter:

	Bifallna		Avslagna	
1918.....	11	0	1923.....	16 1
1919.....	9	0	1924.....	22 1
1920.....	7	1	1925.....	19 2
1921.....	11	0	1926.....	27 0
1922.....	7	0	1927.....	27 0

Vid det förnyade övervägande, som utskottet ägnat den i motionen väckta frågan, har utskottet icke funnit skäl frånträda sin vid 1926 års riksdag uttalade uppfattning. Utskottet får alltså hemställa,

Utskottet.

att ifrågakvarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 februari 1928.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:
från första kammaren: herrar *Åkerman, Klefbeck, Larson* i Lerdala, *Borell, Schlyter, Svenson* i Eskhult, *Georg Dahl* och *Bissmark*;
från andra kammaren: herrar *Lindqvist* i Halmstad, *Leo, Nilsson* i Antnäs, *Jansson* i Edsbäcken och *Karlsson* i Vätö, fru *Östlund* samt herrar *Persson* i Trängen* och *Christenson* i Södertälje.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Åkerman*, *Klefbeck*, *Schlyter*, *Svenson* i Eskhult, *Bissmark*, *Lindqvist* i Halmstad och *Karlsson* i Vätö samt fru *Östlund*, vilka ansett, att utskottets eget yttrande bort hava följande lydelse:

»Vid behandlingen år 1926 av det i förevarande motion väckta spørsmålet uttalade utskottet, att intill dess lösning vunnits av de större frågor, i samband med vilka detta spørsmål vore under övervägande, frågan om kvinnas behörighet till klockartjänst syntes kunna utan någon mera avsevärd olägenhet vila. Såsom framgår av den lämnade redogörelsen, befinna sig emellertid de utredningsarbeten, som avse nämnda större frågor, allttjämt i samma läge som år 1926, och det torde för närvarande icke vara möjligt att bilda sig en tillförlitlig uppfattning angående den tidpunkt, då lösningen av dessa frågor kan väntas. Vid sådant förhållande anser sig utskottet nu böra förorda, att frågan om kvinnas behörighet till klockartjänst varder upptagen till behandling för sig. Enligt utskottets mening tala starka skäl för ett tillmötesgående av kravet å likställighet mellan man och kvinna i förevarande hänseende. Att utestänga kvinnor från klockarbefattningarna, då så gott som alla andra verksamhetsfält öppnats för dem, skulle vara berättigat allenast, om nämnda befattningar vore förenade med göromål av sådan art, att desamma icke lämpligen kunde uträttas av kvinnor. Att så i allmänhet icke är förhållandet synes utskottet tydligt och framgår jämväl därav, att ansökningar om dispens, på sätt den lämnade statistiken utvisar, så gott som undantagslöst beviljas. Och skulle i någon församling klockarsysslorna för sitt behöriga skötande kräva en manlig befattningshavare, komma givetvis kvinnliga sökande icke i åtanke vid tillsättningen av en sådan tjänst. Den omständigheten, att dispens regelmässigt beviljas, kunde synas giva ett visst fog för den uppfattningen, att det skulle vara av jämförelsevis ringa betydelse, om kvinnor nu berättigades att söka och innehava klockarbefattningar. Emellertid är att märka, att förutom det besvär, som nu förorsakas de sökande ävensom i någon mån vederbörande myndigheter, varje dispensansökan är förenad med kostnader, som för mången kunna vara nog så kännbara. Sålunda betingar den expedition, som innefattar Kungl. Maj:ts beslut om beviljad dispens, 40 kronor i stämpelavgift, vartill givetvis kunna komma andra utgifter.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i syfte att bereda kvinna rätt att söka och innehava klockarbefattning samt för riksdagen därom framlägga förslag.»